

FRBR- Etapele dezvoltării unui nou model în catalogare

Prep. univ. Mihaela-Carmen Feraru

Introducere. Premize

FRBR – acronimul în limba engleză al “Cerințelor funcționale pentru înregistrările bibliografice”-este un proiect internațional în desfășurare care “deschide calea realizării unor cataloage mai adecvate nevoilor contemporane”¹, fiind considerat o revoluție în ceea ce privește realizarea înregistrărilor bibliografice, sistemele de bibliotecă și experiența utilizatorilor bibliotecii.

Premizele care au influențat crearea noului model FRBR în domeniul catalogării sunt reprezentate de acțiuni de genul:

- Conferința Internațională asupra principiilor de catalogare, Paris, 1961
- Întâlnirea Internațională a experților în catalogare, Copenhaga, 1969
- Seminarul de Înregistrări Bibliografice, cu participarea Programului IFLA Controlul Bibliografic Universal și MARC Internațional (UBCIM) și a Diviziei IFLA de Control Bibliografic, Stockholm, 1990.

ca și evenimente precum:

- sporirea răspândirii practicii catalogării de nivel minimal în acord cu noile exigențe ale utilizatorilor
- răspândirea programelor de catalogare participativă cu scopul reducerii costurilor minimizând multiplicarea procedurilor
- introducerea și dezvoltarea sistemelor electronice de creare și gestionare a înregistrărilor bibliografice
- adaptarea codurilor de catalogare la cerințele impuse de noile forme de editare electronică.

O interesantă expunere privind domeniul catalogării la momentul seminarului de la Stockholm ne este redată de Barbara Tillett² care evidențiază următoarele probleme și tendințe:

¹ Matei, Dan. Se întâmplă ceva în lumea cataloagelor: mai multă abstractizare, granularitate mai fină. În: *Biblioteca*, nr. 10-11, 1999, p. 296.

² Tillett, Barbara. IFLA Studz on Functional Requirements for Bibliographic Records. În: *International Cataloguing and Bibliographic Control*, vol. 24, nr. 3, 1995, p. 43.

- costurile crescânde ale catalogării și dorința concomitentă pentru simplificarea catalogării
- proliferarea materialelor electronice, multimedia și provocările asupra descrierii și accesului
- dorința crescândă de diminuare a costurilor prin reducerea eforturilor duble naționale și internaționale în procesul de catalogare
- universul bibliografic în dezvoltare și continua nevoie de a realiza mai bine un control bibliografic universal
- dificultățile continue de a adapta practicile și codurile de catalogare la mediul calculatoarelor.

Același eveniment desfășurat în capitala Suediei a fost prilejul unor discuții aprinse în cadrul cărora unii participanți au propus reducerea numărului de elemente de date necesare într-o înregistrare bibliografică și cum până la sfârșitul Seminarului nu s-a ajuns la un consens privind înregistrările bibliografice, era evidentă necesitatea reexaminării fundamentale a înregistrărilor bibliografice.

Astfel, era necesară adoptarea unor noi decizii privind realizarea unui studiu cu scopul de a defini cerințele funcționale ale înregistrărilor bibliografice.

Demersul de creare a noului studiu în 1992, când în cadrul Comitetului Permanent al Secțiunii de Catalogare a IFLA se aprobă domeniile și finalitățile Studiului și se constituie Grupul de Studiu FRBR alcătuit din bibliotecari de renume din biblioteci diverse din lumea întreagă.³ se continuă prin circularea raportului provizoriu (1996), prin analiza celor aproximativ 40 de comentarii primite din partea a 16 țări (februarie 1997), prin prezentarea Raportului Final al Comitetului Permanent al Secțiunii de Catalogare a IFLA (august 1997, Copenhaga), urmate de aprobarea Raportului Final de către același Comitet (septembrie 1997).

Aminteam anterior comentariile asupra Studiului FRBR emise de reprezentanți ai mai multor biblioteci din lume. Este de remarcat interesul arătat de Ingrid Parent de la Biblioteca Națională a Canadei, care consideră FRBR un model interesant, „un organism viu la care se pot adăuga alte aplicații sau funcții»⁴ sau cel al lui Assumpcio Estivill de la Universitatea de Biblioteconomie și Documentare din Barcelona, care afirmă că din punct

³ Membrii Grupului de Studiu FRBR:

Olivia Madison (coordonatoare)- Biblioteca de Stat a Universității din Iowa
 John Byrum Jr.- Biblioteca Congresului SUA
 Suzanne Jouguelet- Biblioteca Națională a Franței
 Dorothy Mc Garry- Universitatea din California
 Nancy Williamson- Facultatea de Știința Informării a Universității din Toronto
 Maria Witt- Mediateca Centrului de Știință din Paris

⁴ Parent, Ingrid. An Anglo-American Perspective. În: *ICBC*, vol. 24, nr. 3, 1995, p. 47.

de vedere teoretic FRBR este impecabil, acesta oferind “ o bază solidă pe care să înceapă revizuirea codurilor de catalogare curente” și îmbunătățind « semnificativ sistematizarea înregistrărilor online.,,⁵

În ceea ce privește țările nordice, unde cele două tradiții în catalogare- cea germană și cea anglo-saxonă- se îmbină, există interesul printru a simplifica procesul catalogării, afirmându-se că „e important să avem o analiză primară a elementelor înregistrărilor bibliografice și o analiză a funcțiilor lor, având în vedere recentele discuții”⁶.

Structura Studiului. Entități. Atribute. Relații.

Cât privește structura noului studiu, s-a pornit de la întrebări de genul:

- Ce informații se așteaptă utilizatorul să găsească într-o înregistrare bibliografică?

- În ce mod sunt utilizate aceste informații?

și s-a conceput o abordare focalizată pe utilizator. Aceasta permite individualizarea entității care constituie nucleul de interes al utilizatorului privind o înregistrare bibliografică, a atributelor asociate fiecărei entități, precum și a raportului dintre acestea.

Raportul Final al IFLA publicat în 1998⁷ cuprinde patru cerințe pe care trebuie să le îndeplinească o înregistrare bibliografică. Astfel, utilizatorul trebuie să:

- ☐ utilizeze datele de care dispune pentru a găsi materialul care corespunde criteriilor stabilite în căutare
- ☐ utilizeze datele obținute pentru a identifica o entitate
- ☐ utilizeze datele pentru a selecționa o entitate care corespunde propriilor necesități
- ☐ utilizeze datele pentru a obține accesul la entitatea descrisă.

Se cuvine a fi amintit, de asemenea, că FRBR identifică zece entități împărțite în trei grupe:

Grupa I : entități- produs al unei acțiuni artistice sau intelectuale : **opera** (creația artistică, intelectuală), **expresia** (realizarea intelectuală și artistică a unei opere), **manifestarea** (realizarea fizică a expresiei unei opere), **item-ul** (exemplarul unic al unei manifestări).

Grupa II : entități-produs al responsabilității artistice sau intelectuale : persoane, insitutie.

⁵ Estivill, Assumpcio. Comments on the Study. În : *ICBC*, vol 24, nr. 3, 1995, p.45.

⁶ Spanger, Inger Cathrine. Nordic and German Reactions to the Functional Rquirements Study. În: *ICBC*, vol 24, nr. 3, 1995. pp. 47-48

⁷ IFLA Studz Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final report*. München. K. G. Saur, 1998.

Grupa III : entităţi-subiect ale entităţilor grupului I : conceptul, obiectul, evenimentul, locul.

Fiecare dintre aceste două entităţi au asociate o serie de atribute de două categorii:

- atribute care privesc direct entitatea;
- atribute externe entităţii.

Un utilizator formulează căutarea folosind unul sau mai multe atribute ale entităţii pe care o caută. În plus, noul model Entitate- Relaţie(E-R) implică existenţa unor relaţii- instrumente ce ajută utilizatorul să exploreze o bibliografie, un catalog de bibliotecă sau o bază de date bibliografică.⁸

Referitor la utilizatorii avuţi în vedere de FRBR, aceştia sunt foarte variaţi şi cuprind : bibliotecari, profesori, editori, distribuitori, librari, brokeri de informaţii etc.

Studiul are în vedere date relevante pentru următoarele categorii de materiale: textuale, cartografice, audio-vizuale, grafice, tridimensionale, precum şi suporturi ca: hârtie, peliculă, bandă magnetică, memorie optică şi următoarele modalităţi de înregistrare: acustică, digitală şi optică.

Iniţiative. Seminarii. Proiecte privind FRBR

Există un interes evident arătat noului model FRBR, interes diferit de la o ţară la alta, cu menţiunea că Italia, Australia şi ţările nordice sunt foarte mult înaintea celorlalte.

În cazul Italiei, ajutată şi de entuziasmul lui Mauro Guerrini⁹ care a iniţiat, printre altele, traducerea volumului cuprinzând Raportul Final FRBR din 1998¹⁰ este important de menţionat desfăşurarea Seminarului FRBR de la Florenţa, din perioada 27-28 ianuarie 2000. Acest eveniment a fost deschis de Olivia Madison care şi-a expus lucrarea cu titlul “ Reflecţii asupra scopurilor, conceptelor şi recomandărilor studiului FRBR al IFLA”¹¹,

⁸ Prezentarea sintetică a FRBR se bazează pe studiul lui Mauro Guerrini. “FRBR in sintesi” disponibil la : http://www.storia.unina.it/perfez/FRBR_sintesi.htm(adresă consultată în mai 2004)

⁹ co-autor al lucrării: Introduzione a FRBR : Functional Requirements for Bibliographic Records = Requisiti funzionali per record bibliografici. Milano, Editrice bibliografica,2001.

Editor al lucrării: Seminario FRBR : Functional Requirements for Bibliographic Records= Requisiti funzionali per record bibliografici, Firenze, 27-28 gennaio 2000 : atti/ a cura di Mauro Guerrini = FRBR Seminar : Functional Requirements for Bibliographic Records = Requisiti funzionali per record bibliografici, Florence, 27th-28th January 2000 : Proceedings/ edited by Mauro Guerrini. Roma, Associazione Italiana Biblioteche 2000.

¹⁰ Requisiti funzionali per record bibliografici: Rapporto conclusivo/IFLA Study Group on The Functional Requirements for Bibliographic Records; approvato dello Standing Committee della IFLA Section on Cataloguing; edizione italiana a cura dell’Istituto Centrale per il Catalogo Unico della Biblioteche Italiane e per le informazioni bibliografiche. Roma, ICCU, 2000. Trad. Di :Functional Requirements for Bibliographic Records. München, K. G Saur, 1998.

¹¹ Titlul original în limba engleză: ” Reflections on the goals, concepts and recommendations of the IFLA Study on the Functional Requirements for Bibliographic Records”

urmată de John Byrum Jr., precum și de intervenții ale altor bibliotecari din importante biblioteci ale Italiei.¹²

Lucrările prezentate în cadrul Seminarului de la Florența au fost publicate în același an în ediție bilingvă, în italiană și engleză.

Tot în anul 2000 a avut loc Workshop-ul FRBR în cadrul Conferinței Anuale a ELAG, urmat în 2001 de a 67-a Conferință Generală a IFLA, ocazie cu care Secțiunea de Catalogare a discutat „Impactul modelului FRBR asupra viitoarelor revizuri ale ISBD-urilor”¹³.

Noul model FRBR poate fi considerat echivalentul a ceea ce a reprezentat Principiile de la Paris. Așa cum în 1996 a rezultat crearea primelor ISBD-uri care au dus la dezvoltarea codurilor de catalogare specifice pentru care au fost realizate diferite formate MARC, ne putem gândi acum la rezultarea unor noi ISBD-uri care ar crea noi coduri de catalogare având ca și consecință introducerea formatelor bazate pe XML.

Revizuirea curentă a ISBD-urilor se bazează pe concluziile din capitolul al șaptelea al Raportului Final al FRBR, care face „opțional” un număr de elemente de date care erau „obligatorii” în versiunea anterioară a ISBD-urilor.

Continuând seria inițiativelor asupra FRBR, se cuvine a fi amintit interesul acordat de OCLC care investighează și experimentează o utilizare cât mai bună a modelului prin analizarea dificultăților practice de implementare în propria bază de date WorldCat.

Tot o bază de date experimentală care folosește FRBR și utilizează XML a fost inițiată de reprezentanții ELAG cu scopul de a investiga avantajele potențiale ale FRBR, incluzând acele elemente de date care nu sunt introduse în mod curent în înregistrările bibliografice tradiționale.

Anul 2002 a fost marcat de cele două întâlniri ale Grupului de lucru FRBR de la Glasgow, la care au participat 25 de membrii din 14 țări, care au discutat dezvoltarea acestui model conceptual, precum și modalitățile de a încuraja implementarea acestuia.

Grupul de Lucru s-a transformat anul următor în Grupul de Revizuire FRBR, având ca principale sarcini următoarele:

- facilitarea aducerii la zi a ISBD-urilor (în colaborare cu Grupul de Revizuire ISBD al Secțiunii de Catalogare)
- sprijinirea integrării terminologiei și conceptelor FRBR într-un cod de catalogare internațional

¹² Alberto Petrucciani. Noi Cerințe pentru noi cataloage (Nuovi requisiti per nuovi cataloghi).

Stefano Tartaglia. FRBR: O substanțială revoluție? (FRBR: una sostanziale rivoluzione?)

Susanna Peruginelli. FRBR- câteva observații ale ELAG. (FRBR- alcuni commenti dell'ELAG) ș.a.

¹³ Titlul complet în limba engleză: The impact of the FRBR Model on the future revisions of the ISBDs: a challenge for the IFLA Section on Cataloguing.

■ monitorizarea și sprijinirea dezvoltării conceptelor FRBR în formatele de înregistrări bibliografice (împreună cu Comitetul Permanent UNIMARC).

Australia, țară cu un interes deosebit pentru modelul FRBR, a fost în anul 2003 gazda unui seminar de anvergură, desfășurat în paralel cu lansarea proiectului ALEG (Australian Literature Electronic Gateway și a continuat tradiția în 2004, oferind seminarul cu titlul: „Revoluție sau evoluție? Impactul FRBR-ului”.-principalul eveniment profesional pentru catalogatori al anului.

Pentru perioada următoare, Secțiunea de Catalogare a IFLA este cea care are un rol hotărâtor în menținerea dezvoltarea și implementarea modelelor FRBR. Iată care sunt cele mai importante misiuni de îndeplinit ale Secțiunii pentru anii 2004-2005:

■ promovarea dezvoltării unui cod internațional de catalogare pentru descriere bibliografică și acces

■ promovarea studiului FRBR și recomandărilor lui și acționarea pentru dezvoltarea unor noi standarde descriptive, pentru puncte de acces, precum și dezvoltarea unei noi abordări a universului bibliografic

■ furnizarea și aducerea la zi a unor ISBD-uri, dacă este necesar.

Concluzii

Modelul dezvoltat de IFLA este probabil să inducă profunde schimbări în peisajul catalogatorilor în condițiile unei crescânde disponibilități a cataloagelor de bibliotecă, arhive și muzee pe web.

Pe de o parte, acceptarea modelului FRBR, menținerea, dezvoltarea, încurajarea inițiativelor, diseminarea informațiilor și popularizarea avantajelor atât asupra utilizatorilor cât și a bibliotecarilor, iar pe de altă parte integrarea noului model în perimetrul pregătirii formale a viitorilor bibliotecari, îi vor asigura cu certitudine succesul în domeniul catalogării.

Lista siglelor utilizate în lucrare

AIB- Associazione italiana biblioteche
ELAG- European Library Automation Group
OCLC- Online Computer Library Center
XML- Extensible Mark-up Language

BIBLIOGRAFIE

Beneficiile utilizatorului derivate dintr-un nou model bibliografic: continuare a studiului IFLA privind cerințele funcționale pentru înregistrările bibliografice/ traducere și adaptare de Dan Matei. În: *Buletinul ABIR*, vol.9, nr. 2-4, 1998, pp.57-59.

DUȚESCU, Victor. Cerințe funcționale pentru înregistrările bibliografice- o abordare teoretică a eficienței. În: *Revista Bibliotecii Naționale a României*. București, vol. 6, nr.1, 2000, pp.57-59.

LE BOEUF, Patrick. FRBR and further. În: *Cataloguing and Classification Quarterly*, vol. 32, nr. 4, 2001, pp.15-52.

LE BOEUF, Patrick. The impact of the FRBR model on the future revisions of the ISBDs: a challenge for the IFLA Section on Cataloguing. În: *International Cataloguing and Bibliographic Control*, vol. 31, nr. 1, 2002.

VISITIN, Giulia. Seminario FRBR: Requisiti funzionali per record bibliografici, Firenze, 27-28 gennaio 2000. În: *Biblioteche oggi*, 2001, p.64.

Bibliografie de resurse web

1. <http://www.ifla.org/VII/s13/annual/sp13-04.htm>
2. <http://www.oclc.org/research/projects/frbr/fictionfinders.htm>
3. <http://www.nla.gov.au/lis/stndrds/grps/acoc/acocseminar2004.html>
4. http://www.storia.unina.it/perfez/FRBR_sintesi.htm
5. <http://dlib.org/dlib/september02/hickey/09hickey.html>
6. <http://www.aib.it>
7. <http://www.ifnet.it>